

ПСИХОБІОЛОГІЧНИЙ, ІНТЕГРАТИВНИЙ ТА СУБ'ЄКТНО- ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХОДИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ З ПТСР В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

Омельченко А. Ю.

аспірант кафедри психології

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У зв'язку з ескалацією збройних конфліктів і зростанням потреби в психологічній реабілітації ветеранів, особливо в умовах повномасштабної війни в Україні, питання ефективності підтримки особливо актуальне: тисячі військових потребують системного та термінового втручання через наслідки психотравми [14]. Згідно з аналізом GLOBSEC, країна перебуває на межі глибокої кризи психічного здоров'я, де посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) виступає не лише медичною, а стратегічною загрозою для майбутньої стабільності [9].

Психобіологічна модель ПТСР вказує на ключову роль генетичної, нейроанатомічної та темпераментної вразливості. Генетична передача підвищеної схильності до розладу підтверджується даними про підвищений ризик серед нащадків осіб із ПТСР [13]. Нейровізуалізаційні дослідження виявляють зменшення об'єму гіпокампа – структури, критичної для обробки пам'яті й регуляції емоцій, що посилює фіксацію на травматичних спогадах і ускладнює адаптацію. Темпераментні риси, зокрема високий нейротизм і низька екстраверсія, також прогнозують більш важкий перебіг розладу, підкреслюючи потребу в індивідуалізованих, а не універсальних терапевтичних підходах [1], [6]. Разом ці фактори формують біопсихосоціальний профіль ризику, на який має орієнтуватися профілактика та лікування.

Загалом, психобіологічний підхід визначає генетичні, нейрофункціональні та темпераментні предиктори ПТСР як фундаментальні, але його обмеження полягає у недостатньому врахуванні соціальних та психосоціальних детермінант, що критично важливі для повного розуміння етіології розладу [7]. Дослідження Єльського університету, опубліковане в *Biological Psychiatry*, свідчить, що “виховання” (nurture) – зокрема соціальні, демографічні та психологічні фактори –

впливає на тяжкість симптомів ПТСР суттєво сильніше, ніж “природа” (nature) [15]. Це обґрунтовує необхідність інтегративної парадигми, яка поєднує біологічні, когнітивні, емоційні та соціальні виміри, забезпечуючи не лише симптоматичне полегшення, але й стійку функціональну реінтеграцію ветеранів.

Саме такий підхід дозволяє перейти від патологієцентричної до ресурсно-орієнтованої моделі, де ключовими стають саморозуміння, саморегуляція та самоставлення як основи автономного управління психічним станом. У цьому контексті особливе значення має мультифакторна модель Меркера, що дозволяє прогнозувати індивідуальний ризик ПТСР та конструювати персоналізовані реабілітаційні траєкторії на основі взаємодії генетичних, середовищних і психологічних змінних. Паралельно суб'єктно-діяльнісний підхід, реалізований через синтез когнітивної реструктуризації, емоційної регуляції та поступового соціального включення, трансформує травматичний досвід із деструктивного бремені в ресурс особистісного зростання [12].

Кінцева мета інтегративної стратегії – консолідація внутрішньої стійкості: підвищення самооцінки, формування реалістичних життєвих цілей і закріплення навичок адаптивної поведінки, що зменшує ризик хроніфікації симптомів і рецидивів. Реабілітація таким чином переосмислюється як процес трансформації ідентичності – від травмованого суб'єкта до цілісної особистості, здатної до повноцінної участі в суспільному житті. Умовою успіху є гібридні моделі допомоги, що поєднують індивідуальну глибинну роботу з колективними форматами підтримки, що особливо актуально в умовах тривалих конфліктів. Розробка та впровадження таких рамок залишаються стратегічним пріоритетом сучасної психологічної науки та практики [4], [10], [2], [11].

Суб'єктний підхід до аналізу посттравматичного стресу розглядає ПТСР не як статичну клінічну одиницю, а як динамічний розрив суб'єктної цілісності, спричинений втратою здатності до внутрішньої інтеграції під тиском травматичного досвіду. У центрі цієї парадигми – активна агентність особистості, здатність до рефлексії, самовизначення та цілеспрямованої дії, які в умовах тривалого стресу можуть атрофуватися, посилюючи дезадаптацію. Однак саме відновлення цих суб'єктних якостей розглядається як шлях до реінтеграції: травма трактується не лише як деструкція, але й як потенційний простір для трансформації особистості.

Лонгітюдне дослідження Д. Джакко, А. Матанова та С. Прібе [8], зокрема, через панельний аналіз, встановило причинний зв'язок між тяжкістю симптомів ПТСР і погіршенням якості життя, що

безпосередньо підтверджує пріоритетність клінічних інтервенцій, спрямованих на зниження первинної симптоматики, а не лише на поліпшення супутніх умов.

У військовому контексті психічна дезадаптація часто виражається в дисбалансі між емоційною, когнітивною та вольовою сферами, що призводить як до класичного ПТСР, так і до глибшого розладу ідентичності. Суб'єктно-діяльнісний підхід пропонує теоретико-аналітичний інструментарій для розуміння цього процесу через призму мотиваційно-вольової координації – механізму, що забезпечує цілісність психіки за рахунок здатності формулювати значущі цілі та мобілізувати внутрішні ресурси для їх досягнення. Така координація перетворює пасивну реакцію на стрес на проактивну поведінку, виступаючи ключовим буфером від хроніфікації симптомів [3], [5].

Таким чином, цей підхід поєднує патопсихологічний аналіз з ресурсно-орієнтованою стратегією: він не лише описує механізми порушення суб'єктності, але й вказує на шляхи її відновлення – через сенсоконструювання, рефлексію та відновлення контролю над життєвими нарративами. Теоретично це розширює поняття ПТСР за межі медичної моделі, практично – обґрунтовує емпайермент-орієнтовані інтервенції, спрямовані на перетворення ветерана з пасивного пацієнта на активного суб'єкта власного відновлення.

Література

1. Boyd J. E., Lanius R. A., McKinnon M. C. Mindfulness-based treatments for posttraumatic stress disorder: A review of the treatment literature and neurobiological evidence. *Psychiatry Research*. 2018. Т. 262. С. 441–450. DOI: 10.1016/j.psychres.2017.01.017. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5951719/> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Carlton T. Evidence Integration Review of Multimodal Interventions for PTSD, Social Reintegration, and Economic Stability in Veterans. *Journal of Veterans Studies*. 2025. Т. 11, № 2. С. 15–27. DOI: 10.21061/jvs.v11i2.683.
3. Chen X., Xu J., Li B., Li N., Guo W., Ran M.-S., Zhang J., Yang Y., Hu J. The Role of Personality and Subjective Exposure Experiences in Posttraumatic Stress Disorder and Depression Symptoms among Children Following Wenchuan Earthquake. *Scientific Reports*. 2017. Т. 7, ст. 17440. DOI: 10.1038/s41598-017-17440-9. URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-017-17440-9> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Dieterich-Hartwell R., Brodovsky J., DeAlba K., Rubin A., McGuigan E., Mehmel B.M., Sergeenko Y. An integrative, holistic treatment approach for veterans with chronic traumatic brain injury and

associated comorbidities: case report. *Front. Psychiatry*. 2025. T. 16. DOI: 10.3389/fpsy.2025.1568876. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2025.1568876/full> (дата звернення: 30.10.2025).

5. Drakulić B., Tenjović L., Lečić-Toševski D. Disturbed subjective time experience in post-traumatic stress disorder. *European Journal of Psychiatry*. 2018. T. 32, № 1. С. 16–25. DOI: 10.1016/j.ejpsy.2017.11.004. URL: <https://www.elsevier.es/es-revista-european-journal-psychiatry-431-articulo-disturbed-subjective-time-experience-in-S0213616317300381> (дата звернення: 30.10.2025).

6. Engelhard I. M., van den Hout M. A., Kindt M. Neuroticism and post-traumatic stress disorder: a prospective investigation. *Journal of Anxiety Disorders*. 2003. T. 17, № 3. С. 305–316. DOI: 10.1016/S0887-6185(02)00203-6. URL: https://www.researchgate.net/publication/233826284_Neuroticism_and_post-traumatic_stress_disorder_a_prospective_investigation (дата звернення: 30.10.2025).

7. Geraci J., Acierno R., Schnurr P.P. et al. Multimodal interventions for veteran reintegration: An evidence integration review of psychological, physical, and social outcomes. *Journal of Veterans Studies*. 2024. T. 11, № 2. С. 1–25. DOI: 10.21061/jvs.v11i2.683. URL: <https://journal-veterans-studies.org/articles/10.21061/jvs.v11i2.683> (дата звернення: 30.10.2025).

8. Giacco D., Matanov A., Priebe S. Symptoms and Subjective Quality of Life in Post-Traumatic Stress Disorder: A Longitudinal Study. *PLoS ONE*. 2013. T. 8, № 4. С. e60991. DOI: 10.1371/journal.pone.0060991. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0060991> (дата звернення: 30.10.2025).

9. GLOBSEC. Scars on their souls: PTSD and veterans in Ukraine. 2024. URL: <https://www.globsec.org/what-we-do/press-releases/scars-their-souls-ptsd-and-veterans-ukraine> (дата звернення: 30.10.2025).

10. Integrative Health Education for PTSD: The Ultimate Guide. Regis College Online. 2024. URL: <https://online.regiscollege.edu/blog/integrative-health-education> (дата звернення: 30.10.2025).

11. Lake J. The integrative management of PTSD: A review of conventional and CAM approaches used to prevent and treat PTSD with emphasis on military personnel. *Advances in Integrative Medicine*. 2015. T. 2, № 1. С. 13–23. DOI: 10.1016/j.aimed.2014.10.002.

12. Marshall G. N., Schell T. L., Miles J. N. V. A Multi-Sample Confirmatory Factor Analysis of PTSD Symptoms: What Exactly Is Wrong with the DSM-IV Structure? *Clinical Psychology Review*. 2013. T. 33, № 1. С. 54–66. DOI: 10.1016/j.cpr.2012.10.004. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3747837/> (дата звернення: 30.10.2025).

13. Polusny M. A., Erbes C. R., Thuras P., Moran A., Lamberty G. J., Collins R. C., Rodman J. L., Lim K. O. Mindfulness-Based Stress Reduction for Posttraumatic Stress Disorder Among Veterans: A Randomized Clinical Trial. *JAMA*. 2015. Т. 314, № 5. С. 456–465. DOI: 10.1001/jama.2015.8360. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5470933/> (дата звернення: 30.10.2025).
14. Szewczyk C. Ukraine faces long-term mental health challenges among veteran community. Atlantic Council. 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-faces-long-term-mental-health-challenges-among-veteran-community/> (дата звернення: 30.10.2025).
15. Yale News. Nurture trumps nature in determining severity of PTSD symptoms. 2020. URL: <https://news.yale.edu/2020/10/01/nurture-trumps-nature-determining-severity-ptsd-symptoms> (дата звернення: 30.10.2025).